

Oplegnotitie handelingskader kadavers

OBW, 6 december 2018

Samenvatting

Op 24 mei 2018 heeft het OBW aan PRW gevraagd om een plan van aanpak op te stellen voor een pilot voor het laten liggen van grote karkassen van walvisachtigen in het Nederlandse Waddengebied, indien zich hiervoor een kans voordoet. Dit plan moet inzicht geven of het mogelijk is om bij een geschikte situatie (die zich altijd onverwacht aandient) een pilot uit te voeren voor het laten liggen van een dergelijk kadaver.

OBW

De gedachte is dat op 6 december wordt besloten of dit idee voldoende kansrijk is om verder te worden uitgewerkt, wetende dat strandingen een grote maatschappelijke en bestuurlijke impact hebben en het structureel laten liggen van kadavers niet past in de huidige wet- en regelgeving. Dit vergt het goed uitzoeken van kansen en geschikte locaties, maar ook het in beeld brengen van maatschappelijke en juridische hindernissen.

Context

Het laten liggen van deze kadavers via een experiment biedt uitgelezen kansen voor ecologie, educatie en wetenschap. Het kan echter ook een risico vormen voor de openbare orde en veiligheid, de volksgezondheid, het milieu en zorgen voor stank- en ontploffingsgevaar. PRW heeft een plan van aanpak opgesteld vanuit haar rol als uitdager en aanjager om te komen tot een rijke (in dit geval een rijkere) Waddenzee.

Doelen bespreking

Voor u ligt een plan van aanpak voor een handelingskader kadavers. De doelen voor de bespreking hiervan zijn als volgt:

1. De ecologische en educatieve rol van het laten liggen van een kadaver voor de Waddenzee te onderschrijven;
2. Kennis te nemen van de risico's die samenhangen met het laten liggen van kadavers en via risicomanagement hierbij in de uitwerking rekening mee te houden;
3. Betrokkenheid toe te zeggen van uw organisatie in de werkgroep die de verdiepingsslag nader zal uitwerken.

Gevraagd besluit: in te stemmen met het besluit om via een verdiepingsslag, onder strikte voorwaarden, te komen tot een pilot voor het laten liggen van een kadaver van een walvisachtige.

Vervolg

Indien positief wordt besloten om deze verdiepingsslag te maken zal dit door PRW en het projectteam verder worden vormgegeven. In het 3^e kwartaal van 2019 zal hierover besluitvorming plaatsvinden in het RCW. Bij een positief besluit ligt alles klaar om, indien zich een geschikte situatie voor doet, de pilot uit te voeren en daarna te evalueren.

Plan van aanpak handelingskader kadavers

Versie 20 november 2018

In mariene ecosystemen waar de mens niet aanwezig is sterven grote zeezoogdieren, het kadaver strandt ergens, onder of boven water, en wordt door natuurlijke processen afgebroken. De Waddenzee en de Noordzeekustzone zijn onderdeel van een marien ecosysteem waar ook de mens woont, werkt en recreëert. Dat vraagt om een specifieke aanpak hoe hiermee om te gaan. Met enige regelmaat spoelt er in of nabij het Waddengebied een stervende of reeds dode grote walvisachtige (zoals een dwergvinvis of bultrug) aan¹. Dit soort strandingen komen in ons land niet heel vaak voor, maar het is belangrijk om hier goed op voorbereid te zijn. Strandingen van grote zeezoogdieren op de Nederlandse kust hebben namelijk een grote maatschappelijke en politiek-bestuurlijke impact. Een stranding van een walvis kan ook een risico voor de openbare orde en veiligheid, de volksgezondheid, het milieu vormen en zorgen voor stank- en ontploffingsgevaar. Aan de andere kant vervullen kadavers een belangrijke rol binnen het ecologische systeem, kunnen een schuil- en paaiplaats zijn voor vissen en fungeren als vestigingsplaats voor mosselen, wieren en anemonen. Kadavers kunnen daarnaast een waardevolle aanvulling vormen op het palet van natuurervaring en natuureducatie.

In dit plan van aanpak wordt het handelingskader van kadavers verder uitgewerkt, wordt ook gekeken naar de bestaande regelgeving, komen andere aandachtspunten aan bod en wordt afgesloten met een stappenplan voor een mogelijke pilot.

1. WALVISKARKASSEN LATEN LIGGEN; KANS VOOR DE WADDENZEE?

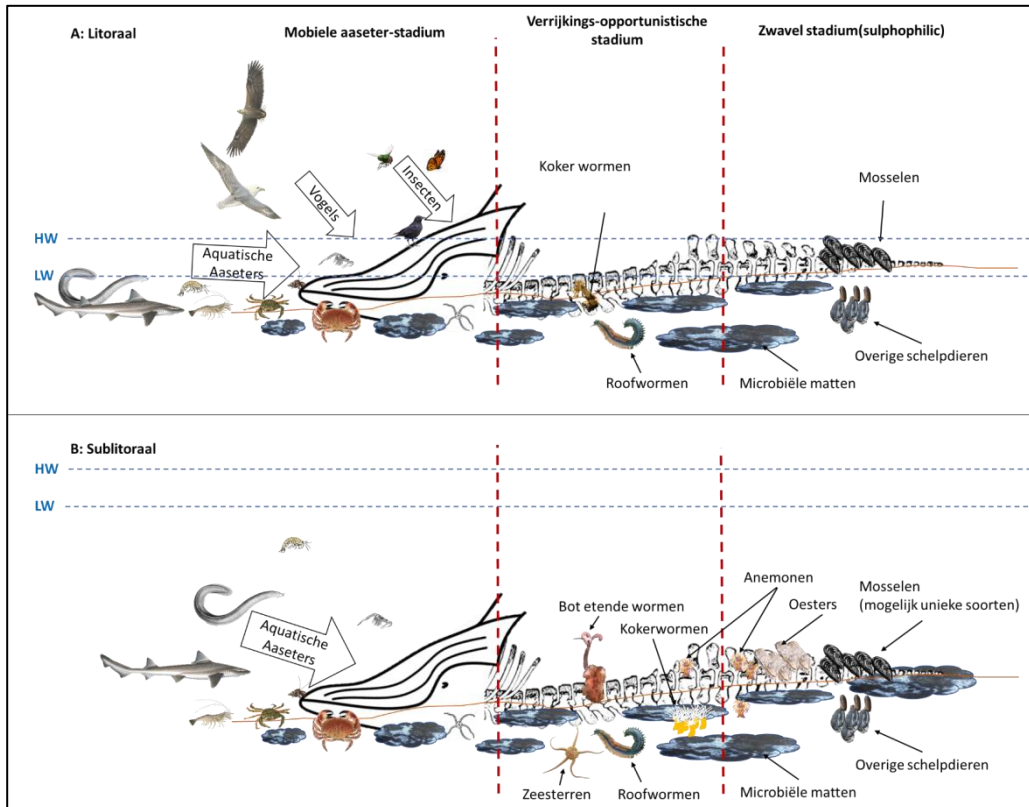
De Waddenzee is een UNESCO Natuurlijk Werelderfgoed. In de Waddenzee wordt gestreefd naar een optimale biodiversiteit van het Waddenecosysteem, met zo min mogelijk ingrijpen. De mens woont, werkt en recreëert in het Waddengebied, en maakt zo onlosmakelijk deel uit van het geheel. Karkassen van walvissen en andere zeezoogdieren (zoals zeehonden) horen bij het natuurlijk Waddensysteem. In de gebiedsagenda Wadden 2050 is een streefbeeld opgenomen waarbinnen zo nu en dan een karkas blijft liggen welke geleidelijk door de natuur wordt opgeruimd. Het laten liggen van kadavers heeft een ecologische, educatieve en wetenschappelijke betekenis.

1.1 Ecologische betekenis

Een natuurlijk systeem ruimt kadavers zelf op. Door de dynamiek in het gebied worden dode dieren opgenomen in de natuurlijke cyclus. Van eencelligen tot garnalen, vissen, vogels, zeehonden, bruinvissen, maar ook walvissen. Dode dieren horen in deze cyclus van nature thuis en dus ook in de Waddenzee. Kadavers hebben een positief effect op een veelheid aan organismen welke hiervan profiteren. Er zijn twee zones waar een kadaver terecht kan komen; het droogvallende deel (litoraal) en het onderwater deel (sublitoraal). Vogels behoren tot bij het sublitorale en vissen bij de litorale categorie. Vogels en/of vissen krijgen zo een extra voedingsbron, maar daarnaast zijn er allerlei andere organismen die hiervan profiteren (zie figuur 1). Afhankelijk van de plek waar ze stranden bieden kadavers tijdelijk, soms meer dan een decennium, beschutting voor soorten. Voor een natuurlijke dynamiek van de Waddenzee zou het wenselijk zijn dat ook grote dode dieren onderdeel uitmaken van het natuurlijk systeem.

---

¹ Het gaat hierbij niet om bruinvissen, hiervan spoelen ca 400 per jaar aan

Figuur 1: Conceptuele illustratie van ecologische rol van verschillende afbraak stadia. (A) Litoraal, (B) Sublitoraal

Afhankelijk van de locatie en diepte waar het kadaver aanspoelt en de tijd van het jaar is een groot kadaver van (grote) toegevoegde waarde voor het natuurlijk systeem van de Waddenzee (b.v. voor anemonen, wormen en krabben). Een kadaver dat strandt in het sublitorale deel van de Waddenzee heeft een nog grotere waarde dan wanneer het in het litorale deel terecht komt. Daarnaast is de inschatting dat indien deze stranding in de (late) winterperiode plaatsvindt dit de grootste toegevoegde waarde zal hebben voor het biologische systeem. Dit omdat in deze periode van het jaar het voedselaanbod schaars is en het effect op mobiele aaseters het grootst zal zijn. De doorwerkende effecten van nutriënten en mineralen in de opvolgende lente zal ook waarschijnlijk het grootst zijn omdat deze beschikbaar zijn voor groei en voortplanting. In bijlage A is het effect van het laten liggen van een kadaver op de dierpopulatie en nutriëntenimpuls verder uitgewerkt.

1.2. Educatieve betekenis

Dode dieren roepen sterke emoties op bij mensen. Kadavers, met name kadavers die in staat van ontbinding verkeren en een penetrante geur verspreiden, roepen bij de meeste mensen negatieve gevoelens van walging en afkeer op. Aan de andere kant is sprake van een grote aantrekkingskracht van kadavers op mensen. Het kadaver vormt een zichtbare schakel in de eeuwigdurende cyclus van leven en dood.

Hiermee hebben kadavers van o.a. walvissen, die geleidelijk door de natuur worden opgeruimd, ook een educatieve betekenis. Dit past bij een groeiende groep burgers die geïnteresseerd is in de natuur, het leven van soorten en interacties binnen het ecosysteem. Films als De Nieuwe Wildernis en WAD! dragen daaraan bij. Deze interesse wordt ook zichtbaar via natuurhistorische musea en het project Dood doet Leven in de Gelderse Poort, waarbij via een webcam te volgen is hoe een kadaver langzaam wordt verorberd door andere dieren.

Figuur 2; Beeld Ecomare

Educatie en voorlichting betekent meer dan berichtgeving in de krant of op de televisie. Media besteden vooral aandacht aan actualiteiten, de aanwezigheid van een bijzondere soort (bijvoorbeeld sneeuwuil op Vlieland en Texel) haalt dan het nieuws. Voor het onder de aandacht brengen van de interacties in de natuur is echter meer nodig. Daarvoor is door bezoekerscentra, boswachters, IVN en Waddenambassadeurs en anderen een scala aan initiatieven nodig. Voorlichting en informatie via social media, zoals BeleefDeLente is niet meer weg te denken. Een kadaver dat mag blijven liggen kan, mits – letterlijk – goed geregisseerd en met een goed, consistent inhoudelijk verhaal een unieke gelegenheid zijn om de wisselwerking van soorten in de Waddennatuur voor het voetlicht te brengen.

Afhankelijk van de locatie, boven of onder water, kunnen verschillende middelen ingezet worden om de afbraak en de dieren in beeld te brengen en het verhaal te vertellen. Te denken valt aan fotografie, film en webcam of zelfs een bezoek onder begeleiding. Het verhaal en de beelden van de afbraak van een dode walvis, draagt bij aan het besef van en de betrokkenheid bij de rijkdom van de (Wadden)zee. ARK Natuur en Staatsbosbeheer hebben ervaring met de communicatie over en het in beeld brengen van kadavers van landzoogdieren in Nederlandse natuurgebieden en kunnen hierbij hun expertise voor het Waddengebied inzetten.

In onze maatschappij bestaat een groep mensen voor wie het individuele dierenwelzijn belangrijker is dan functioneren van het ecosysteem. Het is zaak om hier rekening mee te houden bij de communicatiestrategie gedurende het vervolgtraject.

1.3. Wetenschappelijke betekenis

Voor ondiepe wateren, en zeker voor droogvallende gebieden in de zilte omgeving, is weinig tot geen kennis wat er gebeurt als we een kadaver laten liggen. Wetenschappelijk onderzoek op kadavers is beperkt tot de diepzee en op het land (bodyfarms, bossen). Met dit in gedachte is de internationale educatieve- en kenniswaarde van een pilot met een dergelijk kadaver in de Waddenzee potentieel zeer waardevol. Dit geldt vooral voor kennis betreffende aantrekkingskracht van kadavers voor soorten uit de Noordzeekustzone (haaien, roggen, stormvogels) en het vraagstuk of er in en om een kadaver een unieke kadaver gemeenschap kan ontstaan zoals in de diepzee gebeurt. Van belang is dan om te weten uit welke soorten deze gemeenschap bestaat, en of zij ook een biobouwende betekenis hebben. Om enig inzicht in het effect van een afbraakproces op het ecosysteem te krijgen moeten we bereid zijn om het proces volledig zijn gang te laten gaan. Zo kan een skelet nog effecten hebben op sedimentchemie en dus ook op omliggende bodemecologie.

2. RISICO'S

Openbare Orde

Zoals in de inleiding is aangegeven spelen er diverse risico's bij een stranding van een walvisachtige. In de eerste plaats speelt hierbij de openbare orde. Strandings van grote zeezoogdieren zorgen op de Waddeneilanden en vastelandskust voor veel publieksaandacht. Hierbij speelt ook dat walvissen waardevolle onderdelen bevatten, zoals ambergris, het skelet en de kaken met tanden die interessant kunnen zijn voor stropers.

Gezondheidsaspecten

In de tweede plaats gaat het om bescherming van veiligheid en gezondheid. Walvisachtigen kunnen bacteriën, schimmels en virussen bij zich dragen die overdraagbaar zijn op mensen (zgn. zoönosen). Hulpverleners moeten voorzorgsmaatregelen treffen om deze risico's zoveel mogelijk

te beperken. Vanwege het risico op stroperij, mensen op afstand houden en gezondheidsrisico's kan tijdelijk een toegangsbeperkend besluit (art 2.5 WNB) of via de gemeentelijke APV worden genomen.

Milieuverontreiniging

In de derde plaats gaat het om milieuschadelijke stoffen. Vanwege het vetgehalte en lange levensduur van walvisachtigen kan betekenen dat vervuilers zoals Pcb's en zware metalen (o.a. cadmium) kunnen ophopen in het lichaamsvet dat bij afbraak vrijkomen in de omgeving. Dit kan dan terecht komen in het water en zorgen voor een vorm van kustverontreiniging welke een aantasting vormt voor het lokale milieu. Het vervuilende effect op de omgeving is soort- en leeftijdsafhankelijk en per individu verschillend. Soorten die zich voeden langs kustlijnen met vis (b.v. grienden) zullen meer kans hebben op ophoping van zware metalen e.d. dan soorten zoals de bultrug die zich op open zee voeden met schonere voedselbronnen zoals krill.²

Stank en ontploffingsgevaar

In de vierde plaats gaat het om stank en ontploffingsgevaar. In de maag en darmen van een gestrande walvis ontwikkelen zich gassen. Deze gassen kunnen niet of nauwelijks weg en het kadaver kan daardoor ontploffen. Een kadaver kan beheerst worden 'lekgeprik' zodat de gassen kunnen ontsnappen. Stank ontstaat door ontbinding van het kadaver en kan weken aanhouden. Deze stankoverlast kan worden beperkt indien vanwege onderzoeksdoeleinden het maagdarmsstelsel van het kadaver wordt verwijderd en wanneer het onderwater wordt geplaatst. Afhankelijk van het weer (zomer/winter) ontbindt het lichaam sneller of langzamer. Ontbinding in de kou resulteert in minder stankoverlast

3. REGELGEVING

In deze paragraaf wordt verder ingegaan op de regelgeving rondom kadavers. In de huidige situatie bestaan juridische beperkingen om een kadaver te laten liggen.

Bij het stranden van een levend groot zeezoogdier treden, als het dier komt te overlijden, regels in werking met betrekking tot de zogenaamde Strandvonderij. Deze regels gaan met name over aangespoelde "goederen". Als het gestrande dier overlijdt, valt het direct onder de definitie van "goederen". Het beheer van de strandvonderij wordt in alle aan zee grenzende gemeenten uitgeoefend door een strandvonder (artikel 1 Wet op de strandvonderij). De burgemeester van de gemeente bekleedt van rechtswege het ambt van strandvonder. De strandvonder oefent een voortdurend toezicht uit op de zeestranden vallend onder zijn ambtsgebied. Hij/zij draagt zoveel mogelijk zorg, dat de ter zake geldende wettelijke bepalingen van de Algemene douanewet, zowel door hem als door anderen worden nageleefd.

De regels voor de afvoer van kadavers zijn vermeld in de Wet Dieren. Hierin is aangegeven dat dierlijk materiaal dat de volksgezondheid kan schaden of ziektes kan veroorzaken onschadelijk moet worden gemaakt of moet worden vernietigd door een destructiebedrijf. In Nederland is het destructiebedrijf Rendac verantwoordelijk voor de inzameling van dierlijk restmateriaal en kadavers.

Kadavers kunnen bestaan uit milieu-verontreinigde stoffen als zware metalen. In dit geval hebben we te maken met de Wet milieubeheer en worden dergelijke stoffen gezien als afvalstoffen die niet in het milieu mogen terechtkomen.

Regelgeving omtrent het aanspoelen van kadavers van walvisachtigen kent een tweedeling qua verantwoordelijkheid. De zorg en verantwoordelijkheid over levende walvisachtigen die in problemen komen (weg kwijt, onvoldoende voedsel) en die wellicht ook stranden en nog in leven zijn, berust bij het Ministerie van LNV. Dit volgens het draaiboek "Leidraad stranding levende grote walvisachtigen" van december 2017, deze leidraad gaat over hoe te handelen bij stranding van levende baleinwalvissen en tandwalvissen groter dan 3 meter.

Deze leidraad is van kracht zolang het *levende dieren* betreft. De stranding van een levende Bultrug bij Texel in de winter van 2012 leidde tot de nodige commotie. Dit is mede aanleiding geweest om ook voor levende walvissen een protocol op te stellen wie bevoegd is, hoe te handelen en wat te doen.

---

² Informatie Lonneke IJsseldijk (Universiteit Utrecht)

Bij een *dode* walvisachtige is treedt het tweede draaiboek, namelijk de "Samenwerkingsregeling Bestrijding Kustverontreiniging RWS-diensten" (SBKR) uit 2007 in werking. In dit draaiboek staat vermeld dat dode dieren zo snel mogelijk moeten worden verwerkt, omdat deze een hoog cadmium-gehalte bezitten in organen en skelet. Dit is de reden waarom deze dieren als chemisch afval moeten worden behandeld.

In de SBKR wordt duidelijk aangegeven dat een éénmaal aangespoeld dier reddeloos verloren is en het dier terugbrengen in zee als vergeefse moeite moet worden beschouwd.

Daarnaast gaat het SBKR in op de risico's die zich voordoen bij een stranding, zoals risico op explosiegevaar van kadavers en de chemische verontreiniging van het kadaver met een hoog cadmium-gehalte wat afvoer en destructie noodzakelijk maakt. In deze regeling is opgenomen dat Naturalis uit Leiden de verantwoordelijkheid draagt voor de ontleding en afvoer van de kadavers naar destructiebedrijf Rendac.

4. LOCATIES

Indien wordt overgegaan tot een pilot om een walviskadaver te laten liggen is het de vraag of er voorkeurslocaties beschikbaar zijn die tegemoet komen aan de eerder genoemde bezwaren en risico's. Met dit laatste punt hangt ook het verkrijgen van draagvlak voor een pilot samen.

Op basis van ecologische, maatschappelijke, educatieve, logistieke en wetenschappelijke aspecten is een eerste scan gemaakt naar voorkeursgebieden waar, indien zich hier in de nabijheid een stranding plaatsvindt, als experiment een kadaver kan blijven liggen.

Hieronder is een matrix opgenomen. Deze vormt de basis voor een kaart met voorkeurslocaties.

	Effect op ecosysteem	Maatschappelijk effect	Educatie aspecten	Logistieke en financiële aspecten	Wetenschappelijke aspecten
Sub-litoraal	Groot en lang effect op vissen, schaaldieren en wormen, zowel op soortniveau als interacties (abiotisch en biotisch). Kans op verontreiniging met zware metalen.	Minder zichtbaar, mogelijk conflict met scheepvaart en visserij, afhankelijk van de plek. Kans op verontreiniging met zware metalen.	Is beperkt mogelijk, bv via onderwatercamera's, inzet specialistische vrijwilligers e.d., mogelijk via educatieve vissers.	Hier speelt een mogelijke verplaatsing naar een geschikte komberging. Verplaatsen van gestrande kadaver naar voorkeurslocatie vergt regie en financiën	T.a.v. effecten op voedselweb interacties is vrij veel bekend vanuit andere gebieden.
Litoraal	Middelgroot en korter effect op vogels en insecten, mogelijk aanzetten landschapsvorming. Kans op verontreiniging met zware metalen.	Zichtbaar, voor maatschappelijk debat/ontwikkeling van betekenis, maar ook kans op stank, veiligheids- gezondheidsrisico's en risico's voor verstoring openbare orde op/ rond de eilanden. Ook hier zal het risico van verontreiniging met zware metalen aanwezig zijn.	Biedt meer kansen om dit goed te laten zien. Dit zal wel moeten worden gereguleerd.	Hier speelt een mogelijke verplaatsing naar een geschikte komberging. Verplaatsen van gestrande kadaver naar voorkeurslocatie vergt regie en financiën.	Over droogvallende gebieden is nauwelijks kennis bekend wat met kadavers gebeurd.

Een belangrijk aspect is het bepalen van voorkeurslocaties is de plek waar de dode dieren aanspoelen en blijven liggen of anderszins kunnen worden gesleept. Hierbij gelden de volgende randvoorwaarden:

- 1) De natuur bepaalt of een dier strand of gaat stranden.

- 2) Vooraf kunnen we uitwerken welke locaties op de Noordzeekustzone, in de zeegaten en op de Waddenzee voor ecologie en educatie effectief zijn om een kadaver te laten liggen en hierbij rekening te houden met menselijk gebruik (zie bijlage B voor een eerste scan naar voorkeursgebieden).
- 3) Maatschappelijke, milieutechnische en logistieke kaders bepalen welke locaties op voorhand afvallen.
- 4) Voor de shortlist locaties zijn er draaiboeken beschikbaar voor alle uit te werken facetten.
- 5) Draagvlak bij verantwoordelijke instanties en belanghebbenden is cruciaal.

5. BETROKKEN PARTIJEN BIJ EEN PILOT

Burgemeesters van eiland- en kustgemeenten (Den Helder), provincies, LNV, RWS, terreinbeheerders (provinciale landschappen, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer), Universiteit Utrecht, Naturalis, Rendac, SOS Dolfijn, Douane, Defensie, natuureducatiecentra zoals Ecomare, visserijsector en scheepvaart. De huidige taak- en verantwoordelijkheidsverdeling bij de stranding van grote walvissen is beschreven in hoofdstuk 3 van de eerder genoemde LNV-leidraad. In het kader van dit stappenplan heeft nog geen overleg plaatsgevonden op bestuurlijk niveau met de eilandgemeenten. Bij het stranden van grote walvisachtigen is de Strandingscoördinator (SC) van LNV nauw betrokken. Hierdoor is bij een pilot goede sturing mogelijk op het daadwerkelijk plaats kunnen vinden van een pilot. Bovendien heeft de SC van LNV goede verbinding en afspraken met RWS inzake de afhandeling van gestrande grote walvisachtigen.

6. STAPPENPLAN

Wat	wie	Wanneer
Bepalen van geschikte walvisachtigen	Werkgroep, Naturalis, UU, Ecomare	Q1
Uitwerken voorkeurslocaties (boven/onderwater) om pilot uit te voeren	Werkgroep, eilandgemeenten, terreinbeheerders	Q1
Uitwerken issuemanagement en communicatiestrategie	Werkgroep, eilandgemeenten, communicatieadviseurs	Q1
Vooroverleg starten met overige belanghebbenden;	Werkgroep, Douane, vertegenwoordigers van visserij en scheepvaart, natuureducatiecentra en waterschappen	Q2
Draagvlak bij eilandgemeenten voor locaties voor pilot	Eilandgemeenten, Werkgroep	Q2
Draaiboek en communicatieplan per voorkeurslocatie gereed	Werkgroep	Q2
Besluit in RCW over starten van pilot in winters 2019/2022, mits de mogelijkheid zich hiervoor aandoet	RCW	Q3
Warm houden initiatief door jaarlijkse update (a la ecologisch spoorboekje oliebestrijding)	LNV, SBB	jaarlijks

7. CONCLUSIES

Op basis van de huidige regelgeving worden grote kadavers bij signalering na de noodzakelijke onderzoeken en ontleding afgevoerd en verwerkt. Vanwege redenen t.b.v. vergroting van de biodiversiteit, mogelijkheden voor educatie en kans voor (wetenschappelijk) onderzoek wordt voorgesteld om in fase 2 tot een verdiepingsslag te komen. Hierna valt in de zomer van 2019 het besluit om -onder voorwaarden- over te gaan tot een eenmalige pilot om een kadaver te laten liggen. Deze voorwaarden zijn als volgt:

- Een kadaver heeft een lengte van minimaal 4 meter
- Er wordt een besluit genomen om bij deze pilot te kiezen voor voorkeurslocaties (uit de shortlist).
- Indien het kadaver nog niet op een voorkeurslocatie ligt wordt deze hiernaar toe versleept, mits de afstand niet meer dan 50 km bedraagt (dit vanuit kostenoverweging).

- Een kadaver wordt alleen in de periode van oktober tot april naar een plek gebracht; dit omwille van het maximale effect op de biodiversiteit en zo min mogelijk kans op stankoverlast.
- Er is een communicatiestrategie uitgewerkt en een operationeel plan is beschikbaar per voorkeurslocatie.
- Bevoegde gezagen (LNV, RWS, provincie(s), gemeenten, ...) zijn akkoord met een pilot
- Er is politiek-bestuurlijk draagvlak voor een pilot bij de betreffende gemeenten.
- Er is een draaiboek en communicatieplan beschikbaar per voorkeurslocatie. Het draaiboek wordt regelmatig (2x per jaar) bij direct betrokkenen onder de aandacht gebracht en zo nodig aangepast. Alle betrokkenen worden van de aanpassingen in kennis gebracht.
- De pilot zal in de RCW worden geëvalueerd, pas hierna zal worden besloten of regelgeving hierop zal worden aangepast of niet.

8. GEVOERD OVERLEG

Een werkgroep bestaande uit medewerkers van LNV (Strandingscoördinator/ coördinator Waddenunit), Rijkswaterstaat Noord Nederland, eilandgemeenten en Programma naar een rijke Waddenzee is ter voorbereiding bijeen geweest.